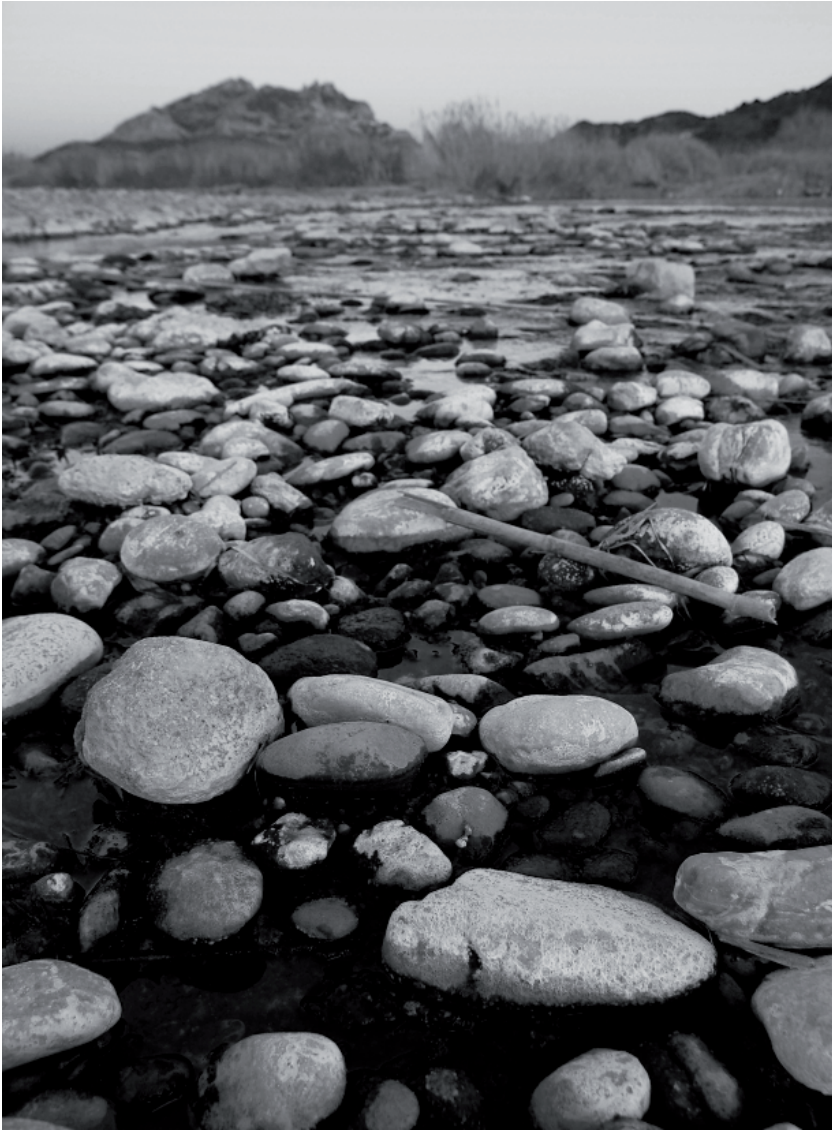

I. ORDRE I CAOS

*L'ordre és l'essència.
Raonar és cercar-lo
i el ver, copsar-la.*

Pitàgoras fou el primer que anomenà *cosmos* allò que tot ho conté, a causa de l'ordre amb què està configurat.

Πυθαγόρας πρῶτος ὠνόμασε τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κόσμον ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως.

AEI. *Placita philosophorum*, 2.1 (DK 14, 21).

2

*Què és el caos?
L'univers en desordre
i amb ferotgia.*

Em sembla que Hesíode,¹ considerant que el caos és allò que primer s'esdevingué, fa que la natura de l'intel·ligible, insondable i perfectament unida, sigui el que anomenem Caos.

Ἡσίοδος δέ μοι δοκεῖ, πρῶτον γενέσθαι τό χάος ἰστορῶν τήν ἀκοτάληπτον τοῦ νοητοῦ καὶ ἠνώμενην παντελῶς φύσιν κεκληκέναι Χάος.

DAMASCI. *Quaestiones de primis principiis*, 124 (DK 1B 12).

¹ HESÍODE. *Theogonia*, 116; *Teogonia*. Trad. de Francesc J. Cuartero Iborra. Martorell: Adesiara, 2012, p. 84-85.

3

*Què és el cosmos?
El multivers en ordre
i amb bellesa.*

La causa que constituí tot el que hi ha constituït [...] és el principi suprem de l'esdevenir que ens han transmès els homes savis i que hem de considerar encertat. Així, el déu —volent que totes les coses fossin bones i que, tant com fos possible, no hi hagués res d'imperfecte—, en veure que l'univers visible no estava encalmat, ans es trobava en un estat turbulent i desordenat, el tragué del desordre i l'ordenà, per tal com pensava que, en tots sentits, l'ordre és el millor. Car no és permès al qui és el millor de fer res que no sigui el més bell.

Αἰτίαν γένεσιν καὶ τό πᾶν τόδε ὁ συνιστὰς συνέστησεν [...] δὴ γενέσεως καὶ κόσμου μάλιστ' ἄν τις ἀρχὴν κυριωτάτην παρ' ἀνδρῶν φρονίμων ἀποδεχόμενος ὀρθότατα ἀποδέχοιτ' ἄν. Βουλευθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον. Θέμις δ' οὐτ' ἦν οὐτ' ἔστιν τῷ ἄριστῳ δορᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον.

PLATÓ. *Timaeus*, 29e-30a (FBM 317, 71-72).

4

*Bell admirar-se
del cosmos, que és bellíssim:
forn de preguntes.*

Abans, com ara, els homes començaren a filosofar empesos per l'admiració. Al principi, admirant-se dels fenòmens sorprenents més corrents. Després, avançant a poc a poc i plantejant-se problemes més grans, com ara els canvis de la lluna i els del sol i dels estels, i la gènesi de l'univers. De fet, qui es planteja un problema o s'admira, reconeix la seva ignorància. Per aquesta raó, l'amador dels mites és en certa manera també un filòsof, perquè el mite conté elements meravellosos. Així, com que filosofaven per fugir de la ignorància, és evident que cercaven el saber per tal d'assolir el coneixement, i no pas per cap utilitat.

Διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀτόπων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες, οἷον περὶ τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον καὶ ἄστρα καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως. ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἶεται ἀγνοεῖν, διὸ καὶ ὁ φιλόμυθος φιλόσοφος πῶς ἐστίν· ὁ γὰρ μῦθος σύγκειται ἐκ θαυμασιῶν· ὥστ' εἴπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἀγνοίαν ἐφιλοσόφησαν, φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν.

ARISTÒTIL. *Metaphysica*, 1.2 (982b 12-22).

5

Cosmogonia:
d'on prové tota cosa,
me la interrogo.

Parmènides¹ afirma que Eros és la més antiga de les obres d'Afrodita quan escriu en la seva *Cosmogonia*:

Eros fou el primer dels déus que ella concebé.

Hesíode,² pensant de manera més natural, considerà que Eros és el déu originari del qual procedeixen tots els altres, talment que totes les coses participin de la seva gènesi.

Παρμενίδης μὲν ἀποφαίνει τὸν Ἔρωτα τῶν Ἀφροδίτης ἔργων πρεσβύτατον, ἐν τῇ Κοσμογονίᾳ γράφων:

Πρώτιστον μὲν Ἔρωτα θεῶν μητίσατο πάντων.

Ἡσίοδος δὲ φυσικώτερον ἐμοὶ δοκεῖ ποιεῖν Ἔρωτα πάντων προγενέστατον, ἵνα πάντα δι' ἐκεῖνον μετάσχη γενέσεως.

PLUTARC. *Moralia. Amatorius*, 13 (756f) (DK 28B 13).

¹ Frag. 13 (DK 28B 13).

² *Theogonia*, 120-122; *Teogonia*. Trad. de Francesc J. Cuartero Iborra. Martorell: Adesiara, 2012, p. 84-85.

6

*Mancat de límits.
Pot això ser el principi
de la natura?*

Anaximandre, [...] afirmà que el principi dels éssers era una certa natura de l'il·limitat de la qual han sorgit els cels i el món que contenen. Aquesta natura és eterna, mai no envelleix i embolcalla tots els mons: configura —diu— el temps que determina la gènesi i la corrupció d'allò que és. També digué que l'il·limitat, principi i fonament dels éssers, fou la primera realitat que hom anomenà principi. D'altra banda, el moviment és etern i fa que s'esdevinguin els cels. Quant a la Terra, sura al mig sense res que la suporti, restant estable perquè es manté igualment distanciada de tot.

Ἄναξιμανδρος [...] ἀρχὴν ἔφη τῶν ὄντων φύσιν τινὰ τοῦ ἀπείρου, ἐξ ἧς γίνεσθαι τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς κόσμον. Ταύτην δ' αἰδίων εἶναι καὶ ἀγήρω, ἣν καὶ πάντα περιέχειν τοὺς κόσμους. Λέγει δὲ χρόνον ὡς ὠρισμένης τῆς γενέσεως καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φθορᾶς. Οὗτος μὲν ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον εἶρηκε τῶν ὄντων τὸ ἀπειρον, πρῶτος τοῦνομα καλέσας τῆς ἀρχῆς. Πρὸς δὲ τούτῳ κίνησιν αἰδίων εἶναι, ἐν ἣ συμβαίνει γίνεσθαι τοὺς οὐρανοὺς. Τὴν δὲ γῆν εἶναι μετέωρον ὑπὸ μηδενὸς κρατουμένην, μένουσαν δὲ διὰ τὴν ὁμοίαν πάντων ἀπόστασιν.

HIPÒLIT DE ROMA. *Philosophumena sive omnium haeresium refutatio*,
1.6 (DK 12A 11).

7

*Terra antiga
sense amo, que amb vins i olis
cuïnes saviezes!*

Empèdocles diu [...] que els fruits són secrecions de l'aigua i del foc de les plantes. Les que no tenen prou humitat perden les fulles a causa de l'evaporació estival, mentre que les que en tenen suficientment la retenen, com és el cas del llorer, l'olivera i la palmera. Les diferències de sabors provenen de la diversa composició de la terra de la qual les plantes absorbeixen diferentment allò que els és convenient. Així en les vinyes, no són pas les diferències entre les plantes allò que fa que el vi sigui bo, ans són les qualitats del terreny allò que fa un bon vi.

Ἐμπεδοκλῆς φησι, [...] τοὺς δὲ καρποὺς περιπτώματα εἶναι τοῦ ἐν τοῖς φυτοῖς ὕδατος καὶ πυρός· καὶ τὰ μὲν ἑλλιπῆς ἔχοντα τὸ ὑγρὸν ἐξικμαζομένου αὐτοῦ τῷ θέρει φυλλορροεῖν, τὰ δὲ πλεῖον, παραμένειν ὥσπερ ἐπὶ τῆς δάφνης καὶ τῆς ἐλαίας καὶ τοῦ φοίνικος· τὰς δὲ διαφορὰς τῶν χυμῶν παρὰ παραλλαγὰς τῆς γῆς πολυμερείας καὶ τῶν φυτῶν γίνεσθαι διαφόρως ἐλκόντων τὰς ἀπὸ τοῦ τρέφοντος ὁμοιομερείας ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀμπέλων· οὐ γὰρ αἱ διαφοραὶ τούτων χρηστὸν τὸν οἶνον ποιοῦσιν, ἀλλ' αἱ τοῦ τρέφοντος ἐδάφους.

ΑΕΙ. *Placita Philosophorum*, 5.26 (DK 31A 70).

*És la semença
la metàfora antiga
de la potència?*

Estaria disposat a no reclamar cap altra mena de causalitat [...] si em deien quina era la manera per la qual cada cosa podia sofrir o obrar millor allò que sofria o obrava. Perquè mai no hauria pensat que [Anaxàgoras], després d'haver declarat que les coses estaven ordenades per la intel·ligència, els atribuís una altra causa, en lloc de demostrar que el millor era que restessin com estaven. I, atès que atribuïa una causa a cada cosa en particular i a totes les coses en comú, creia que m'explicaria què era el millor per a cada cosa i què constituïa un bé comú per a totes.

Παρεσκευάσμην ὡς οὐκέτι ποθεσόμενος αἰτίας ἄλλο εἶδος. πῆ ποτε ταῦτ' ἄμεινόν ἐστιν ἕκαστον καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἢ πάσχει. οὐ γὰρ ἂν ποτε [Ἀναξαγόρου] ᾤμην, φάσκοντά γε ὑπὸ νοῦ αὐτὰ κεκοσμηῆσθαι, ἄλλην τινὰ αὐτοῖς αἰτίαν ἐπενεγκεῖν ἢ ὅτι βέλτιστον αὐτὰ οὕτως ἔχειν ἐστὶν ὥσπερ ἔχει: ἕκαστῳ οὖν αὐτῶν ἀποδιδόντα τὴν αἰτίαν καὶ κοινῇ πᾶσι τὸ ἕκαστῳ βέλτιστον ᾤμην καὶ τὸ κοινὸν πᾶσιν ἐπεκδηγήσεσθαι ἀγαθόν.

PLATÓ. *Phaedo*, 98a-b (FBM 144, 120).

9

*Demiürg savi
que el cosmos endreces,
afaiçona'm.*

Pel que fa a l'univers, cal investigar a partir de quin model el féu el seu creador: el que és idèntic i immutable, o el que resulta d'una esdevenença. Ara bé, si el cosmos és bell i el seu demiürg és bo, és clar que el demiürg esguardà el model etern. Si no fos així —cosa que ni tan sols podem pensar— hauria esguardat allò que s'esdevé. Tothom veu clarament que el demiürg esguardà el model etern, ja que el món és la millor realitat que s'ha esdevingut, i l'artífex és la millor de les causes. Si ha estat fet així, ha estat construït segons allò que el raonament i la intel·ligència poden copsar, i és immutable.

Τόδε δ' οὖν πάλιν ἐπισκεπτέον περὶ αὐτοῦ, πρὸς πότερον τῶν παραδειγμάτων ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν ἀπηργάζετο, πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταῦτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον ἢ πρὸς τὸ γεγονός. εἰ μὲν δὴ καλός ἐστιν ὅδε ὁ κόσμος ὃ τε δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ αἰδίων ἔβλεπεν: εἰ δὲ ὁ μὴδ' εἰπεῖν τινὶ θέμις, πρὸς γεγονός. παντὶ δὴ σαφές ὅτι πρὸς τὸ αἰδίων: ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δ' ἄριστος τῶν αἰτίων. οὕτω δὴ γεγενημένος πρὸς τὸ λόγῳ καὶ φρονήσει περιληπτὸν καὶ κατὰ ταῦτὰ ἔχον δεδημιούργηται.

PLATÓ. *Timaeus*, 28c-29a (FBM 317, 70).

*La teoria
jurídica de Kelsen
és molt antiga...
Heus aquí el seu problema:
subsistent, però aliena.*

La justícia consisteix a no transgredir les disposicions legals de la ciutat on hom viu com a ciutadà. Així doncs, hom practicarà profitosament la justícia si, davant testimonis, observa les lleis com a sobiranes, i si, sense testimonis, segueix els dictàmens de la natura. Car els preceptes legals són imposats, els de la natura són constrenyidors; els preceptes legals resulten d'un pacte, i no són innats; els de la natura, són innats i no resulten de cap pacte.

Δικαιοσύνη οὖν τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, ἐν ἣ ἂν πολιτεύηται τις, μὴ παραβαίνειν. χρώιτ' ἂν οὖν ἄνθρωπος μάλιστα ἑαυτῶι ξυμφερόντως δικαιοσύνηι, εἰ μετὰ μὲν μαρτύρων τοὺς νόμους μεγάλους ἄγοι, μονοῦμενος δὲ μαρτύρων τὰ τῆς φύσεως· τὰ μὲν γὰρ τῶν νόμων ἐπίθετα, τὰ δὲ τῆς φύσεως ἀναγκαῖα· καὶ τὰ μὲν τῶν νόμων ὁμολογηθέντα οὐ φύντ' ἐστίν, τὰ δὲ τῆς φύσεως φύντα οὐχ ὁμολογηθέντα.

Papyrus Oxyrhincus, 11, n. 1364; frag. A, col. 1,
text d'ANTIFONT SOFISTA (TF 48, 175) (DK 87B 44).